

A TÁRSULTMUNKA-ALAPSZERVEZETEK SZEREPE A KUTATÁSFEJLESZTÉSSEN

A fejlett gazdasági körülmények következtében egyre dinamikusabban csökken a termékek forgalmazásáig terjedő idő, s ez egyre összetettebb termékfejlesztési, technológiai és forgalmazási követelményeket támaszt. Ezzel egyidőben válik szükségessé az új és vonzó termékek kialakítási, gazdaságosabb előállításai és forgalmazási idejének a lerövidítése.

A jövőbeli gazdálkodási körülmények között ezért mind nagyobb szükség lesz a termelés anyagi szférájának, valamint a kutatási és fejlesztési területnek a szakosítására, különösen a termékfejlesztéssel foglalkozó szakemberek továbbképzését és szakosítását illetően.

Csakis egy ilyen irányvétel eredményezheti a termékek kifejlesztési idejének a lerövidülését és vezethet a tervezés hatékonyságának fokozásához.

Ezzel párhuzamosan a fokozott és célirányú szakosítás eredményeképpen terjednek majd ki az interdiszciplináris és multidiszciplináris kutatások, hogy a szakemberek minél hatékonyabban együttműködhesse nek a komplex fejlesztési problémák megoldásában.

A szűk területre szakosított szakemberek és kutatók egyre jobban eltávolodnak egymástól, s ezért mind nehezebb eredményes együttműködést kialakítani közöttük. Ezért a közös fejlesztési eredmények érdekében mindenképpen kapcsolatokat kell teremteni.

A tudományos kutatók és a szakemberek széles körű együttműködésének kialakítása tehát a korszerű ipari társadalom követelményévé vált, különösen az iparban dolgozókat illetően, akik a világ tudományos, technikai, társadalmi és gazdasági fejlődésének hordozói. Az új tudományos felismerések nagy része nemcsak az ipar és az ipari termelés által materializálódik, hanem annak eredményeként is jön létre. Az általános haladásnak hozzá kell járulnia a tudományos fejlődéshez és a tudományos ismeretek legkedvezőbb felhasználása érdekében a műszaki akadályok leküzdése mellett a társadalmi-gazdasági lehetőségek kibővítéséhez is.

Ha figyelembe vesszük az ösztársadalmi törekvéseket, akkor arra a felismerésre jutunk, hogy növekszik az érdeklődés a társultmunka-szervezetek fejlesztési problematikájának a tanulmányozása iránt. Ezt a fejlődést egy mind összefüggőbbé váló egész keretében kell vizsgálnunk. Annál is inkább, mert nemcsak a termékfejlesztés és a fogyasztók igényeihez való minél eredményesebb alkalmazkodás, hanem az egyre magasabb szintű termelés és a gazdasági hatékonyság is szükségessé teszi a tudomány adta lehetőségek fokozott mérvű kihasználását.

A termékfejlesztés és a technológia fejlesztése egyre szükségsebbé teszi a tudomány alkalmazását, a termelés és a termelési viszonyok társadalmi-gazdasági keretének, s ezentúl a termelőerők és a szocialista öngazgatáson alapuló társadalmi viszonyok fejlődési tényezőjének, a tudománynak a fejlesztését.

A társultmunka-szervezetek jövedelmen alapuló hosszú távú kapcsolatteremtésén alapuló és magas szinten szervezett gazdasági élet csak a rendelkezésre álló nyersanyagforrások jobb kihasználásának és újabb piacok felkutatásának lehet az eredménye. Ezáltal csökken a gazdasági nyersanyagforrásoknak a rendelkezésre álló tudományos eredmények megvalósítási folyamatára gyakorolt korlátozó hatása, s ez mindenképpen hozzájárul a társadalmi munka termelékenységének és gazdasági hatékonyságának a növekedéséhez, de a humánusabb termelési viszonyok kialakulásához is.

A termelés, a tudomány és az oktatás egész fejlődésének hatékony egyesítésétől függ mind az ésszerű nyersanyagfelhasználás, mind pedig az optimális munkaidő-gazdálkodás és az emberi tényező hasznosítása. Ez a hatékonyság hozzájárul a tudományos és tapasztalati ismeretek magas szintű valóra váltásához, s ugyanakkor a termelési és a gazdasági hatékonyság magas színvonalában, valamint egyéb, nem anyagi természetű kedvező eredményekben jut kifejezésre, amelyek összessége alapvetően meghatározza az adott országnak a nemzetközi munkamegosztásban elfoglalt helyét és a nemzetközi piaci versenyképességét.

Ezekből a tényekből kiindulva a tudomány, az oktatás, a termelés és a többi tevékenységi szféra fejlődésének egyesítésével kapcsolatos feladatok a folyamatos interdiszciplináris kutatások területét képezik, amely rendkívül nagy jelentőséggel bír az öngazgatású társadalom fejlődését illetően. A társultmunka-szervezetek fejlődésének előrejelzése és programozása lehetőséget nyújt arra, hogy gyakorlatilag befolyásoljuk a jövőt és csökkentjük a bizonytalanságot. Ugyanakkor az előrejelzés, a programozás és a tervezés előzetes információinak az a feladata, hogy megelőzzék mindazokat a konfliktusokat, amelyek a tervezett jövővel kapcsolatban felmerülhetnek.

A tudomány és az oktatás egyre hatékonyabb tényezőjévé válik az anyagi és a társadalmi fejlődésnek, s ezért az öngazgatású társadalom munkáosztálya fokozottan érdekelt a tudományos alkotótevékenység és az oktatás aktívabb birtokbavételében. Ennek az a célja, hogy hatást gyakoroljon az öngazgatású társadalom fejlődésének egyik legfontosabb

tényezőjére, a tudományra, s a vele szoros kapcsolatban álló termelésre és oktatásra. Kölcsönviszonyukat össze kell egyeztetni az öngazgatású társadalom és általában véve a társult munka céljainak rendszerével és azok pontossági rendszerével.

A mi társadalmi és gazdasági körülményeink között a társadalom szervezethez és a munkának az objektív lehetőségek mögötti lemaradása kihatással van a már meglévő tudományos eredmények társadalmi alkalmazásának a hatékonyságára, a gazdaság forrásainak fokozottan felszínre jutó korlátozó jellegére és a műszaki haladás intenzitására. Ez a lemaradás közvetlenül kihatással van öngazgatású közösségünk társadalmi jólétére is. Ezek szerint a munkatermelékenység növekedését a gazdaság forrásai és azok kihasználásának a hatékonysága határozza meg.

A nyersanyagforrások korlátozó hatásának a kiküszöbölésére és a munkatermelékenység fokozására leginkább az iparban van lehetőség, ahol a tudományos és a műszaki haladás a legdinamikusabb. Az iparban rendkívül kifejezett az a törekvés, hogy az embert ki kell vonni a közvetlen gyártási folyamatból, mindenekelőtt azokról a munkahelyekről, amelyek rutinmunkát igényelnek, amelyek a legnagyobb fizikai és pszichikai erőfeszítést követelik, s ugyanakkor egyre nagyobb szükség mutatkozik az embernek a termelés előkészítésébe, fejlesztésébe és a forgalmazásba való bevonására. Ez oda vezet, hogy az ember egyre jobban megszűnik a gép közvetlen szolgálója lenni, s bekapcsolódik azokba a munkafolyamatokba, amelyekben alkotóan járulhat hozzá a termékfejlesztéshez, a munkaeszközök fejlesztéséhez, a technológia és a szervezés hatékonyabbá tételéhez, valamint a szocialista társadalmi viszonyok emberibbé tételéhez.

Arcnyiben lemaradás tapasztalható a tudományos kutatóeszközök színvonalában és az elvont módszereknek a társadalomtudományokban, mindenekelőtt a gazdasági tudományágakban való alkalmazásában, s ezért a gazdasági gyakorlatban, akkor a munkatermelékenység növekedésének üteme és az embernek a rutinszerű műveletektől való megszabadulása lassabban megy végbe, mint az a termelőerők adott színvonalának és az öngazgatási termelési viszonyok jobb kihasználási lehetőségeinek következtében lehetséges volna.

Az újratermelési folyamat társadalmi megszervezésének színvonalában végbemenő fejlődés következtében magasabb szinten materializálódnak a tudományos eredmények, ugyanis az öngazgatású társadalom egész rendszerében hatékonyabbá és optimálisabbá válik a nyersanyagforrások kihasználása.

A társultmunka-alapszervezetek helyzetéből nézve a dolgozóknak a saját munkahelyük nyújtotta lehetőségeken belül, öngazgatókként és a fejlesztési politika lehetőségeinek megválasztásával kell közvetlenül befolyásolniuk saját alapszervezetük társadalmi és gazdasági hatékonyságának a növelését.

A fejlesztésre fordított tevékenység tulajdonképpen abban nyilvánul

meg, hogy a társultmunka-szervezetek tevékenységét folyamatosan a vásárlóknak a minél jobb minőségű termékek iránti igényéhez alkalmaz-
zák, s ennek az alkalmazkodó készségnek a következtében hatáskörük-
be vonhatják a kisebb vásárlóképeségű rétegeket is. Ehhez a követel-
ményhez csatlakozik még az is, hogy folyamatosan magasabb szintre
kell emelni a gazdaságosságot és olyan piacokon kell feltételeket terem-
teni a termékek értékesítéséhez, amelyek a legkedvezőbb lehetőségeket
biztosítják és olyan forrásokból teszik lehetővé az anyagbeszerzést, ame-
lyek mindkét részről hozzájárulnak a biztonságos fejlődéshez. Ezeknek a
feltételeknek a különböző kapcsolatok alapján és a termékek, valamint
a termelés jellegétől függően kell eleget tenni. A termékfejlesztést ille-
tően a feldolgozás kezdeti szakaszában levő termékek, amelyek a szab-
ványosított újratermelési anyagok, alkatrészek, vagy beépítésre szánt
adalékanyagok csoportjába tartoznak, nem kerülnek majd a fejlesztési
tevékenység középpontjába, bár ezek a szervezetek is igyekeznek majd
bővíteni azoknak a termékeknek az előállítását, amelyek tulajdonságaik-
nál fogva megfelelnek az előállítási, az országos, sőt a nemzetközi kö-
vetelményeknek.

Ezeknek a társultmunka-szervezeteknek a fejlesztési tevékenysége
majd az előállítás gazdaságosságának fokozására, a kidolgozás és a
forgalmazás hatékonyságának növelésére fog irányulni, s ennek érdeké-
ben széles körű tevékenységet fejtenek ki a társadalmi munkamegosztás
fejlesztése érdekében. A társultmunka-szervezetek fejlesztési tevékenysé-
gének jelentős területét képezte és képezi a szakosított fejlesztés, amivel
egyidőben a kapacitást is növelik.

A tudományos és technikai haladás szempontjából intenzíven fejlesz-
tett termékek előállításához szükséges kapacitásokat illetően vetődik fel
a termékfejlesztés fokozása, a technológia és a termelés-szervezés fejlő-
dését illetően pedig a termelés összetettségének és tömegességének a fo-
kától függően válik intenzívebbé ez a tevékenység.

Annak érdekében, hogy a társultmunka-szervezeteknek módjukban
álljon idejékorán áttekinteni a helyzetet és a legmegfelelőbb pillanatban
hatékony tevékenységet kifejteniük az előkészítés és a kivitelezés hosszú
időszakában felmerülő problémák megvalósítása érdekében — amelyek-
nek a valóra váltása a fennmaradás és a hatékony fejlődés alapvető biz-
tosítóka — szükségessé válik a társultmunka-szervezetek szakosított
kutatási és fejlesztési egységeinek a megalakítása, amelyek majd mentes-
sülnek a folyó termelés és a forgalmazás feladataitól. Az ilyen kutatási
és fejlesztési egységek feladatai a következők lennének:

— a hatékony fejlesztés kulcsfontosságú tényezőinek a megismerése
és a kölcsönös összefüggések felismerése;

— ezeknek a tényezőknek az áttekintése és változásaik meghatározása
a társultmunka-szervezetek fejlődésére gyakorolt hatásuk felfedése ér-
dekében és

— kivizsgálni befolyásolásuk módját és annak lehetőségét.

A társultmunka-szervezetek fejlesztési tevékenységének kialakítása során figyelembe kell venni a jövedelemszerzés vonalán egymással kapcsolatban álló szervezetek horizontális és vertikális összefüggésrendszerét, hogy öngazgatási megegyezésekre lehessen helyezni a hosszú távú egymás közötti viszonyok tudományosan meghatározott alapját, és ennek következtében leszűküljön a piac elemi erejének hatása. Ez még szélesebb teret biztosít a termeléssel és az oktatással kölcsönös összefüggésben álló, az öngazgatású szocialista társadalmi viszonyok újra-termelődését szolgáló tudomány intenzív fejlődése számára.

A differenciálódási folyamat és eredménye, a szakosodás a vele párhuzamosan integrálódó tudománnyal együtt a tudományos fejlődés törvényszerűségei közé tartozik. Ez a fejlődés nem azonos intenzitású a tudományos alkotótevékenység minden területén.

A tudományos szakosodási folyamatot az a törekvés ösztönzi, hogy minél hatékonyabban valósuljanak meg bizonyos tudományos eredmények, de olyan vágyak is közrejátszanak, amelyek nagyobb lehetőséget kívánnak teremteni a tudományos szakosodás további elmélyítéséhez. Mindennek az a törekvés az indítéka, hogy le kell rövidíteni a kutatási időt és a kutatástól az eredmények megvalósításáig terjedő időszakot. Ha elfogadjuk korunk gazdaságának, különösen pedig iparának ezt a parancsoló szükségességét, akkor az alkotótevékenység folyamatába minél több specialistát kell bevonnunk. Ugyanez vonatkozik a koordinálás egyre bonyolultabb viszonyaira is, ahol szintén a szakosodás által egymástól eltávolodó és egymással mind nehezebben szót értő ágazati kutatók együttműködésére van szükség. Ezeknek a nehézségeknek a túlhaladása a sokoldalú elméleti felkészültségtől, a rendelkezésre álló korszerű eszköztár, illetve a tudományos kutatómunka vívmányainak alkalmazásától függ.

Arra a megállapításra kell jutnunk, hogy egyetlen társultmunka-szervezetben, a különböző szakterületekkel foglalkozó kutatók együttműködésén alapuló interdiszciplináris tevékenység nélkül a fejlesztés területén egyre kevésbé lehetséges kielégítő eredményeket elérni. A közös célok és érdekek megvalósítását szem előtt tartva — a társultmunka-alapszervezetek programjának irányvétele alapján — feltétlenül sor kell hogy kerüljön a munka és az ismeretek társítására. A feladatok teljesítése a hasonló tevékenységgel foglalkozó társultmunka-szervezetek azon szakembereinek kölcsönös és állandó véleménycseréjétől függ, akik a különböző tudományos területek ismereteit, módszereit és eszközeit használják fel komplex fejlesztési elképzeléseik valóra váltásában. A tudománynak az érdekelt társultmunka-szervezetek eszköztársítása útján végbe-menő integrálódása azért szükséges, mert a tudományba való befektetés folyamatos, amire csak az erős vagy a társult alapszervezetek képesek. Minőségi tudományos munkák megírásához elsősorú információkra van szükség, amelyek felkutatását megbízható szakemberek kell hogy végezzék. Hazánkban éppen az információkból mint megismerési formából és az azokat felhasználó szakemberekből érezhető legnagyobb hiány.

Sokkal nagyobb mértékben kell tehát koncentrálnunk a kutatási és fejlesztési kapacitásokat, a szakembereket és az eszközöket, mint az ipari termelés anyagi szférájában. Ezt világszerte számtalan példa igazolja.

A tudomány és a kutatási-fejlesztési tevékenység hatékonysága az alábbi tényezőktől függ: 1) Az anyagi termelés fejlettségi fokától és szerkezetétől, különösen vonatkozik ez az iparra; b) a társadalmi viszonyoktól és a tudomány társadalmi támogatásának hatékonyságától; c) a termelés-fejlesztés távlati elgondolásainak a minőségétől; e) a kutatóknak és a termelésben dolgozóknak a termelésben és a forgalmazásban bevezetett újítások iránti érdeklődésétől.

A társultmunka-szervezetek fejlesztési tevékenységének súlypontját a következő komplexumokra helyezhetjük:

— a társultmunka-szervezetek termelési irányvételének a meghatározásában szerepet játszó feltételek és a forgalmazási körülmények feltárása;

— a komplementer kapacitásoknak a jövedelmi összekapcsolódáson alapuló, hosszú távú növelési lehetőségének a felmérése;

— a termékkiválasztás és a termelési mennyiség mércéjének kialakítása és érvényesítése;

— a kidolgozási technológia meghatározásának a mércéi;

— a termelési és ügyviteli együttműködés terjedelmének meghatározása;

— a beruházási mércékkel és módszerekkel kapcsolatos kutatások;

— a szakemberképzés és a szakmai továbbképzés folyamatos programozása;

— a tudományos és szakmai információs és dokumentációs szolgálat megszervezése.

A társultmunka-szervezetek fejlesztési tevékenységének alakulásában jelentős szerepet játszik a tudományos előrejelzés, amely lehetővé teszi a termékfejlesztéssel, a kapacitások fejlesztésével a szükséges képzettségi szint és összetétel kialakításával kapcsolatos programozást és kutatási-fejlesztési tevékenységet. A termék és a termelés fejlesztési eredményei információkat szolgáltatnak a beruházási dokumentációk előkészítéséhez, a beruházások ésszerűségének és hatékonyságának a megállapításához.

A társultmunka-szervezetek szakembereinek, kapacitásainak és eszközeinek a társítási igénye és a fejlesztési problémák megoldására való felhasználása szükségessé teszi a koordinációs problémák megoldását. Az intellektuális alkotótevékenység sajátosságaiból kiindulva elmondhatjuk, hogy a tudományos kutatómunka összehangolása egyre nagyobb gondná válik. Félelmetes gyorsasággal növekszik az információáradat, s ez megehezíti a követésüket és az eligazodást. A fejlesztési határozatok meghozatalához elengedhetetlenül szükséges növekvő információáradat mellett egyre jobban kifejezésre jut az egyetemes elvek megismerése iránti törekvés, mert ezek könnyíthetik meg a szakemberek közötti kommunikációt.

A tudományos kutatómunka megszervezésében mind jobban előtérbe

kerül a komplex fejlődési feladatok megoldásának az a változata, amely az alábbi két komplementer szervezési elv kombinációján alapul:

1. A horizontálisan, azaz funkcionális elv szerint megszervezett osztályok biztosítják meghatározott szakterületek folyamatos művelését, mégpedig megfelelő számú szakember összpontosításával és a szükséges felszerelés és segédszemélyzet biztosításával.

2. A vertikálisan kialakított tárgykörök, projektumok kidolgozására kutatócsoportokat hoznak létre, akik funkcionálisan megszervezett egységekbe (laboratóriumokba, szakosított irodákba stb.) vannak beosztva, ahonnan szerződéses alapon veszik igénybe munkájukat a komplex tervek vezetői, mégpedig a projektum természetétől és határidejétől függően.

Hozzá kell azonban tennünk, hogy a projektumoknak a fenti elv szerinti irányítása nem valami látványos dolog, de az eredmények bőven kárpótolnak a fáradozásért.

Azokban a társultmunka-szervezetekben, amelyekben még nem hoztak létre különálló fejlesztési szolgálatot, az a legrealisabb, ha fokozatosan hozzálátanak ennek a szolgálatnak a kialakításához és bővítéséhez.

A fejlesztési szolgálatnak eleinte csak kisszámú állandó személyzete lenne, vezetőjük lenne a távlati fejlesztéssel foglalkozó szakbizottság tevékenységének összehangolója és a határozatok kidolgozásának megszervezője. Ez a bizottság vezetőkből, vagy a műszaki fejlesztési szolgálat, a távlati tervezési szolgálat, a piackutatási és forgalmazási szolgálat, a pénzügyi és személyzeti osztály képviselőiből áll.

A második fejlesztési szakaszban egy széles körű szakembercsoportot lehetne létrehozni, amely teljes egészében a fejlesztési gondokra összpontosítaná a figyelmét.

A harmadik szakaszban kerülhetne sor a munkaszervezet saját fejlesztési intézetének a kialakítására, amelyhez kutatásvezetőket kell biztosítani. A társultmunka-szervezetek fejlesztési célból létrehozott kutatószolgálatáiban azokkal a szakterületekkel kell foglalkozni, amelyek az adott terv termelési rendszeréből következnek, ugyanakkor hangsúlyozni kell a kutatási és fejlesztési tevékenység társításának szükségességét, mégpedig olyan társultmunka-szervezetekkel, amelyeket közös célok és érdekek fűznek össze.

Fordította *Garai László*

Rezime

Sadržina razvojne funkcije u osnovnim organizacijama udruženog rada

Imajući u vidu ukupna društvena stremljenja, dolazimo do saznanja da se povećava interes za proučavanje razvojne problematike organizacija udruženog rada. Razvoj proizvoda i razvoj tehnologije nametaju sve veću potrebu formiranja specijalizovanih istraživačko-razvojnih jedinica u organizacijama

udruženog rada. Zadaci istraživačko-razvojnih jedinica bili bi da: ovladavaju saznanjima o ponašanju ključnih uticajnih faktora perspektivnog razvoja i njihovim odnosima zavisnosti, sagledavaju i utvrđuju pravac i dinamiku kretanja tih faktora, ispituju mogućnosti i načine delovanja na njih.

U organizacijama udruženog rada u kojima nije formirana razvojna služba mnogo je realniji put postupnog formiranja i širenja ove službe. U početku razvojna služba bi mogla da se oslanja na minimalni broj stalnog osoblja. Druga etapa bi mogla biti stvaranje šireg jezgra stalnih kadrova. Treća etapa bi se mogla predstaviti kao izgrađivanje sopstvenih zavoda, a eventualno, u daljoj fazi, i instituta za razvoj, uz naglasak na potrebu udruživanja istraživačko-razvojnih napora.

Kurzfassung

Der Inhalt der entwickelten Funktion in den grundlegenden Organisationen der vereinten Arbeit

Wenn wir das ganze gesellschaftliche Streben betrachten, kommen wir zur Erkenntnis, daß das Interesse für die Erforschung der Entwicklungsproblematik sich erhöhte in den Organisationen der vereinten Arbeit. Die Entwicklung der Produktion und die Entwicklung der Technologie wirkt immer größere Bedürfnisse an Bildung von speziellen Forschungen — entwickelten Einheiten in der Organisationen der vereinten Arbeit an. Die Aufgaben der Forschungen — entwickelten Einheiten bestehen aus folgendem: die Bewältigung der Erkenntnis von dem Bestehen entscheidender — einflußreicher Faktoren der perspektiven Entwicklung und seinen Beziehungen der Abhängigkeit, erblicken und befestigen die Richtung — und Dynamikbewegung diesen Faktoren, untersuchen die Möglichkeiten und Weisenwirkungen auf ihnen. In den Organisationen der Vereinten Arbeit in denen der Dienst für die Entwicklung nicht gegründet ist, ist der Weg der stufenweisen Bildung und Ausbreiten diesen Dienst viel realer.

Am Anfang könnte sich der Dienst für die Entwicklung auf die minimale Zahl der ständigen Belegschaft verlassen.

Die zweite Etappe könnte das Schaffen der breiteren Kern ständigen Kader sein.

Die dritte Etappe könnte man als Aufbau der eigenen Anstalten vorstellen, und eventuell, in weiterer Phase auch Anstalt für die Entwicklung mit dem Akzent auf das Bedürfnis der Vereinigung der forschungs — entwickelten Anstrengungen.